

Feminismul socialist românesc: origini și manifestări

Magdalena-Ioana ILIE,
doctorandă, Academia de Administrare Publică
(România)

SUMMARY

In Romania, feminism enshrined the multiple debt policy for women, universal 'comrade' became amid the burial of individual rights, individualism and self-interest. History has so evolved that the 'ladies' demanded rights which were not fully given and the 'comrades' entered the multiple duties era.

The Romanian feminism encouraged a kind of egalitarianism, encouraged women's participation in the decision-making bodies through the quota systems, but it did all these by counter-selection.

The arriving of communism gave prevalence to female workers and peasant women. Educated women, intellectuals, could not have prominence. The female choice criterion was their loyalty to the party, and not their professional qualities; this procedure was applied to men, too. At the same time with taking care of education and children, it imposed an ideological and cultural monopoly. The lack of economic performance produced a society of scarcity, where survival, by impoverished means, was left especially in the women's care. Later state control reached an absurd level, such as the pro-natal policy, when women lost the freedom to decide on sexuality and reproduction. Thus, since 1966, in Communist Romania, abortion was banned, leading to the death or imprisonment of many women who had illegal abortions, as well as to a large number of abandoned children and orphans.

The ideological project of the 'new man', without gender features, meant a homogeneous education, denying diversity, attacking male and female values and allocating the party-state discretionary patriarchal power in both spheres.

Key words: socialism, communism, feminism, civil rights, political rights.

Doctrina socialistă se concentrează asupra tipurilor de reforme care pot conduce la scăderea și dispariția inegalității sociale. Aceasta o deosebește de marxism care consideră ca soluție unică pentru instaurarea unei societăți drepte revoluția proletară și dispariția claselor sociale odată cu dispariția proprietății private, a inegalității economice și sociale.

Printre trăsăturile de bază ale socialismului amintim: proprietatea - fie naționalizată, fie cooperatistă - asupra producției trebuie să fie publică; membrii societății

aflați în nevoie trebuie asistați printr-un sistem al bunăstării generale; egalitatea, prosperitatea și distribuirea echitabilă eliberează oamenii de nevoile materiale de bază.

Originile ideatice ale socialismului se găsesc în lucrările lui Jean Jaques Rousseau, care, chiar dacă nu poate fi socotit un gânditor socialist, joacă un rol important în așezarea principiilor teoretice ale unei societăți egalitare. I-au urmat îndeaproape Noel Babeuf (1760-1797) și socialiștii utopici. După Babeuf, socialismul

s-a divizat în socialism umanist - utopi  tii, revizionis tii, fabienii -  i socialism  tiin ific - Marx, Engels, Lenin.

Feminismul socialist  i are originea în socialismul utopic al lui Saint Simon, Charles Fourier  i Robert Owen. To i trei teoretizează mijloacele prin care se poate instaura o societate dreaptă, respectiv, trecerea spre o societate în care reparti ia după muncă se poate transforma în reparti ie după nevoi. Ei  mp rt  esc credin a că o societate ideală se bazează pe legi  i institu ii care promovează ajutorarea reciprocă între oameni, compasiunea, omenia. Calea de trecere spre o astfel de societate nu este revolu ia, ci exemplaritatea unor experimente sociale asupra unor comunit  i, care reu esc să trăiască potrivit acestor principii. Societatea se poate schimba prin efort  i bun voin a de a mic ora nedreptatea. Critica marxistă a socialismului utopic a vizat faptul că nu se renun a la privilegiile de clasă prin bun voin a. Feminis tii au criticat, la r ndul lor, ideea că b rba ii ar accepta să renun e la monopolul puterii  i privilegiilor de sex doar fiindcă sunt considerate nedrepte fa a de femei.

 n România, g ndirea socialistă a fost reprezentată de Constantin Dobrogeanu-Gherea, Ion  i Sofia Nădejde, Constantin Mille.  n calitatea sa de socialist consecvent, Constantin Dobrogeanu-Gherea a pledat pentru votul universal  i prevederea egalit  ii femeilor cu b rba ii în legislație. El a legat eliberarea femeilor de dezvoltarea muncii industriale salariate. De asemenea, a apărat, alături de al i social-democra i, cauza femeilor nemăritate în privin a accesului la instruc iune  i muncă; femeile sărace fiind greu candidabile la m riti   i trebuind să aibă mijloace independente de existen a.

G nditorul socialist d   i o interesantă explica ie pentru atrac ia mare a oamenilor fa a de stat ca „patriarh general”  i anume: caracterul bugetiv al statului, precum  i faptul că,  ntruc t statul controlea-

z  cele mai multe resurse, atrage românii să- i rezolve problemele prin intermediul acestuia.

Este de remarcat faptul că at t teoreticienii c t  i politicienii sociali ti au fost consecven i în pledoariile lor pentru egalitatea în drepturi a femeilor cu b rba ii  i pentru independen a economică a femeilor, în acest sens dep  indu-i consistent pe liberalii rom ni, care au avut o atitudine mai ambiguă  i uneori mult mai conservatoare.

Astfel, social-democratul C. V. Fic inescu  ine în 29 martie, 1898, în aula Universit  ii ie ene o conferin a despre emanciparea femeii. El apără, alături de al i social-democra i, cauza femeilor nemăritate în privin a accesului la instruc iune  i muncă. Nu trebuie închise cărările prin care femeile pot c  tiga cinstit, spunea el. [1] C  tigurile „necinstite” fiind cele rezultate din prostitu ie  i c  s toriile din interes. Fic inescu face o frumoasă pledoarie pentru drepturi civile, controlul averii, capacitatea femeilor de a dispune de proprietate  i de a o administra. El afirmă faptul că prevederile Codului civil, în vigoare la acea vreme, dau femeile complet pe m na b rba ilor, toată averea  i toate veniturile sunt controlate de b rba i,  i pledează pentru separa ia bunurilor în c  s torie, nu pentru comunizarea lor, ca alternativă la monopolul masculin.

Fic inescu, pe de o parte, nu ezită să se numească feminist, pe de altă parte, are grijă să nu lezeze ultima redută a patriarhatului: păstrarea intactă a rolurilor de gen în via a privată.  n subtext, această teamă că feminismul ar putea conduce la participarea b rba ilor la munca domestică  i îngrijirea copiilor a dominat mereu b rba ii simpatetici cu feminismul. Faptul de a renun a la îngrijirea unilaterală oferită de către femei pare mai greu de acceptat dec t  mp r  irea resurselor de putere în via a publică.

Dimitrie Foc a publică în *Ac iunea fe-*

ministă, nr. 8 din 1919, o pledoarie pentru votul femeilor și reprezentarea proporțională în țara care tocmai își încălcase principiile unirii de la Alba Iulia. El critică serios argumentul inoportunității acordării dreptului la vot, argument folosit fără ezitare și de către conservatori, și de către liberali. Acest argument al inoportunității nu face decât să întărească prejudecățile despre inferioritatea femeilor. El însuși este în consens cu Vasile Goldiș și cu alți frunțași social-democrați, pledanți pentru dreptul de vot al femeilor în noua Constituție, din 1923, deplângând ratarea momentului 1918 ca moment al modernizării politice a condiției femeilor.

Sofia Nădejde a jucat un rol deosebit de important în feminismul românesc și în lupta pentru drepturile femeilor. Ea a fost nevoită să poarte în revista „*Contemporanul*” o dură polemică împotriva conservatorului Titu Maiorescu, o personalitate deosebită a culturii române, dar foarte legat de o paradigmă retrogradă în privința femeilor și occidentalizării. A devenit celebră conferința susținută de către acesta la Ateneul Român în 1882, «Darvinismul și progresul social», în cadrul căruia el acredita ideea că nu poate fi încredințată soarta popoarelor pe mâna unor ființe a căror capacitate craniană este cu 10% mai mică, abia ajung creierii cei mai dezvoltati pentru a conduce o națiune pe calea progresului și prosperității materiale, prin urmare, ideea emancipării femeilor fiind cam precipitată și nerealizabilă.

Evident, Ateneul Român nu a mai găzduit și conferințele în replică ale feministelor române în general, ale Sofiei Nădejde în particular. Pe scurt, ea demonstrează utilizând argumentele biologiei, anatomiei și antropologiei, că, raportat la greutatea corpului, creierul femeilor întrece în greutate creierul bărbaților. În consecință, starea lor de inferioritate trebuie căutată în mediul social saturat de prejudecăți, în discriminările din legislație, în starea eco-

nomică precară, în educația mai joasă și anacronică în raport cu cea a bărbaților, a unora dintre ei care destul de „neculți” se bucură de toate drepturile, pe când femeile să nu aibă niciun drept. [2]

Sofia Nădejde urmărește preponderent, în alte contexte, starea economică a femeilor și se apleacă mai insistent asupra situației femeilor muncitoare. Sub influență marxistă, ea considera, alături de alți lideri social-democrați, că emanciparea femeii presupunea înlăturarea dominației capitalului și a proprietății private.

Relațiile între feminismul socialist și cel liberal au fost rareori antagonice, dată fiind credința lor comună că a fi feministă înseamnă asumarea unei identități politice care transcende alte apartenențe. Un moment conflictual a intervenit totuși între asociația feministelor liberale „*Drepturile femeii*” și asociația feministelor socialiste „*Cercul feminin socialist*.”

Prima asociație, cea de orientare liberală, avea în programul său toate marile revendicări politice și economice: vot, proprietate, egalitate de tratament, salarii egale la muncă egală și se racordase deplin la mișcarea sufragetelor. Ea a propus celei de-a doua să trimită împreună un memoriu Corpurilor legiuitoare privind acceptarea votului și candidaturii femeilor măcar la nivelul alegerilor comunale, dacă nu și parlamentare. Dar socialiste au refuzat fiindcă liberalele limitau cererile lor privind dreptul de vot la femeile știutoare de carte. În acest fel, excludeau o bună parte din muncitoarele din uzine și țărânci.

Liberalele aveau însă și ele dreptatea lor în context. Ele nu puteau să fie maximaliste odată ce această inițiativă se petrecea în 1914, și votul universal masculin era încă departe. [3] Încă multe organizații purtau denumirea de asociații ale „doamnelor,” adică, mai ales, ale celor pe care azi le-am numi clasa de sus și clasa de mijloc sau ale femeilor educate.

Venirea comunismului a acordat preva-

len  muncitoarelor  i   r ncilor. Femeile educate, intelectualele, nu au putut avea proeminen . Comunismul a consfin it politica datoriilor multiple pentru femei, devenite universal „tovar  e” pe fondul  nmorm nt rii drepturilor individuale, a individualismului  i a interesului personal. Istoria a evoluat astfel  nc t, „doamnele” au cerut drepturi pe care nu le-au primit pe deplin, iar „tovar  ele” au intrat în era multiplelor îndatoriri.

Socialistele începutului secolului al XX-lea voiau însă drepturi pentru toate femeile. Aceste solicitări au fost generoase, dar s-au dovedit premature pentru stadiul democratizării societății rom ne ti.

Departate de a fi fost o solu ie la alienare, comunismul a reprezentat o alienare generaliz t . Familia partenerială nu a existat. Femeile au fost supuse dublei zile de muncă. Proiectul ideologic al „omului nou,” lipsit de caracteristici de gen, a însemnat o educa ie omogenă care neagă diversitatea, atacă valorile feminine  i masculine  i alocă partidului-stat puterea patriarhală discre ionar  în ambele sfere. Există însă  i c  tiguri în privin a tratării femeilor, rela iilor de gen  i cre terii copiilor.

Comunismul a încurajat un tip de egalitarism, a implicat statul în cre terea copiilor generaliz nd cre ele  i gr dini ele, a scăzut dramatic discrepan ele de venit, a încurajat participarea femeilor la organisme de decizie prin sistem de cote, proced nd însă prin contraselec ie. Alegerea femeilor s-a făcut după criteriul fidelit  ii fa   de partid,  i nu al calit  ilor lor profesionale, această procedură a fost aplicată  i în cazul b rba ilor. Dar, în acela i timp cu preluarea educa iei și grijii copiilor, a impus  i monopolul ideologic  i cultural.

Lipsa de performan  economică a produs o societate a penuriei, în care supravie uirea, cu mijloace paupere, a fost l sat , mai ales, în grija femeilor. Dar, controlul statului a căpătat aspecte aberante, de felul politiciii pronataliste, unde femeile

 i-au pierdut libertatea de decizie în privin a sexualit  ii  i a reproducerii. Astfel,  ncep nd cu 1966, în România comunistă, avortul a fost interzis, conduc nd la moarte sau închisoare numeroase femei care au făcut avorturi ilegale, precum  i la un număr mare de copii abandona i  i orfani.

Orientarea socialistă se dezvoltă fără probleme în perimetrul democra iilor liberale. Ea se orientează preponderent asupra problemelor legate de dreptatea socială, tinz nd către o repartizare mai echitabilă a greut  ilor economice  i către aplicarea principiului solidarit  ii sociale. Această dezvoltare permite o coexisten  mai bună cu liberalismul  i, în mod particular, cu liberalismul bun  st rii generale.

 n ce prive te socialismul feminist contemporan, el a avut, în principal, următoarea agendă politică: crearea cadrelor legale  i institu ionale care să permită  anse egale în educa ie  i pe piața muncii; plată egală pentru muncă de valoare egală; liberalizarea avorturilor  i a legislației în privin a divorțului; acces la pozi ii de putere; sprijinul statului pentru cre terea copiilor; îmbunătățirea condi iei mamelor, concedii de maternitate  i de îngrijire a copiilor, concedii parentale; reducerea șomajului.

Agenda teoretică s-a referit preponderent la critica individualismului liberal  i au argumentat pentru ideea că subiectul – femeia – este un construct social-istoric cu sensuri variabile, biologia neav nd un rol în destinul social, care depinde de cu totul alte determinări. Tendin ele feministelor socialiste nu au fost niciodată separatiste. Ele au militat alături de b rba i împotriva diferitelor forme de  nechitate. Agenda teoretică  i politică a fost construită pe baza cercetării istorice  i empirice, prin intermediul mi c rii sindicale  i a contribu iilor teoretice ale feminismului academic.

Din agenda politică feministă de orientare socialistă s-au realizat în România: crearea cadrelor legale  i institu ionale care să permită  anse egale în educa ie  i

pe piața muncii; îmbunătățirea condiției mamelor, concedii de maternitate și de îngrijire a copiilor, concedii parentale; liberalizarea avorturilor și a legislației în privința divorțului (cele două din urmă în comun cu agenda feminismului liberal). Rămân însă pe această agendă, nerealizate: plata egală pentru muncă de valoare egală; accesul femeilor la poziții de putere; sprijinul statului pentru creșterea copiilor (creșe și grădinițe accesibile inclusiv femeilor cu venituri mici); reducerea șomajului. În aceste ultime privințe, tranziția a reprezentat un recul față de comunism.

Un merit important al feminismului socialist îl reprezintă transferarea accentului de la categoria de clasă și tot ce implică aceasta, la categoria de diviziune a mun-

cii și la ieșirea din patriarhat prin transferarea femeilor din categoria secundară în cea primară. Acesta este un mod extrem de important de a desmarginaliza condiția femeilor și de a slăbi structurile de gen care inferiorizează femeile. În condițiile în care gradul de sărăcie este ridicat nu putem vorbi despre „stat al bunăstării generale” în sens occidental, ci despre „stat asistențial.”

Dincolo de particularitățile sale, feminismul socialist cu greu poate fi tratat în afara marxismului și în lipsa unei legături, uneori simbiotice, cu acesta. Decăderea comunismului a făcut și socialismul democratic ceva mai puțin popular decât era, cel puțin, decât era în secolul al XX-lea.

BIBLIOGRAFIE

[1] Miroiu, M. (2004). *The way to autonomy: feminist political theories*, Polirom Publishing House, Iași, p. 127.

[2] Nădejde, Sofia, 1879, 1882, în Mihăilescu, Șt. (2002). *From the history of Romanian feminism. Anthology of texts (1838 - 1929)*, Polirom Publishing House, Iași, p. 86.

[3] Mihăilescu, Șt. (2001). *Emanciparea femeii române. Anthology of texts (1815 - 1918)*, Ecumenică Publishing House, București, p. 30.

Prezentat: 2 octombrie 2014.

E-mail: magdalenailie@yahoo.com